

Tiberius Pannonicus.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

I.

Na tlaku pred Neronovo zlato palačo raztezavala sta ude rimska postopača Casca in Crispinus.

„Slabi časi, Casca!“ vzdihnil je Crispinus.

„Slabi časi, Crispine!“ pritrdil je oni.

„Oj, ko je še nebeški Augustus živel, Casca!“

„Bogovi naj ga poveličajo blagega Oktavijana!“

In Casca je vstal, zavil se v zastarelo, dolgo svojo obleko, napolnil se ob steber ter zrl na krasni cesarski dvor, ki se je ravno tedaj lesketal v žarkih zapadajočega solnca.

„Kaj je ta Neron, Crispine?“ vprašal je zaničljivo.

„Res, kaj je ta Neron!“ ponavljal je Crispinus z glasom srditim.

„Požeruh! Polovica dohodkov sveta izgine mu v neizmerni želodec!“

„Drugo pa zazida v taka zidovja! Da bi ga kmalu videli Averna črni duhovi!“

„Naj mu pretrga Parka nit tolstega življenja!“

„Ali pa naj mu razbije Jovov blisk čepinjo!“ dodal je Crispinus.

„Tam prihaja Pansa, senator!“ vzkliknil je v istem trenutku ter vstal s trdrega svojega ležišča. Z obširnim trebuhom vlega se vsak dan k imperatorjevim skledam! Bogovi, kaka sreča!“

„Gaj Pansa! senator!“ kričal je prihajajočemu nasproti, doma berem v stari listini, da je moj oča nekdaj volil sorodnika tvojega za tribuna. Bodi hvaležen in spominaj se sina sedaj! Sina siromaka!“

„Senator!“ oglasil se je tudi Casca, „in jaz sem Minucius Avrelius Casca, sin Avrelija, ki je pri vsaki volitvi dajal glas tvojemu očetu! Usmili se tudi mene! Glad trpim!“

„Dii avertite omen!“ godrnjal je trebušni senator ter hitel mimo. Taki postopači! Bogovi, varujte me srda nebeškega imperatorja!“

Izginil je med stebri krasnega portika.

„Naj mu je v strup, vino falernsko, s katerim si bode zalival čeva!“ siknil je Crispinus med zobmi.

„Ali vidiš, Crispine, taki so časi sedaj! Pod nebeškim Tibenjem polnili so nam sklede, sedaj pa nam še cestnega prahu ne privoščijo ti psi!“ In Casca stiskal je pesti.

„Orka pošasti!“

„Smrt na nje!“

Umolknila sta ter povesila glave. V tistem trenutku vsula se je z imperatorjevega dvora vojaščina ter potem pohajkovala okrog uhoda. Tu in tam pošalil se je German iz lenušnega proletarstva, ki se je bilo zbralok okrog Casce in Crispina. Takoj so se razburili duhovi.

„Naš mozeg nam sesajo iz kostij!“ priložil je Casca.

„Sinovi naših robov!“

„Pijavke!“ vpilo je vse. „Da bi jih požrlo Pluta črno brezno!“

„Ti barbar! rjul je Crispinus nad bližnjim stražnikom, v Judeji je upor, a ti lenariš, ter si paseš tu želodec za naše denarje!“

„Ha! ha!“ oglasil se je Casca pri tej priči, „kaj govoričiš, Crispine, v boj in tako deviško dekliški obraz!“

„Koliko stavim, državljeni rimljanski, zadrl se je nekdo iz družbe, da ume ta German bolje sklede prazniti, nego pa kopje sukat, državljeni rimljanski!“

Zasmehovanemu vojaku pridružita se tovariša, in vsi trije obstoje v srdu pred tulečim krdelom.

„Čemu tu raztegujete usta?“ vprašal je tisti, ki so ga prej zasmehovali.

„Oj, sinovi črnega Orka!“ odgovoril je Casca, „mi vam želimo vse hudo!“

„Terencij, ali potegnemo iz nožnic!“

„Nikari Livij, zavoljo krika nikari!“

In vojaki so se hoteli potolažiti.

„Lenuhi!“

„Bojazljivci!“

„Sinovi slabih očetov!“

„In še slabejših mater!“

Taki in jednaki kriki so jim doneli nasproti. Tedaj pa je pretorijanec, imenovan Livius, potegnil kratek svoj meč.

„Možje, možje!“ kričal je Casca, „tu se pobijajo prosti Rimljane!“ Ročno se je vzklonil, izroval kamen iz tlaka ter ga z veliko močjo treščil vojaku v prsi. Streslo se mu je telo, odpadel mu meč; z rokama je grabil po zraku, potem pa telebnil na tla in ječe obležal.

„Minerva neskončna! tovariši tu sem!“ zavpil je Terencij. In prihitela je oborožena množica ter hotela z ostrimi meči napasti meščansko druhal. V trenutku bi bilo nastalo krvavo ruvanje! Ali tedaj je prihitel iz portika krasno opravljen vojak, visoke postave, a otročje nežnega obličja. Izpod bliščeče čelade vsuvali so se mu dolgi lasje, črno-rujavi.

„Kako se vedete, Terencij, Clavdij in ti Menenij!“ vprašal je osorno. „Neoboroženemu ljudstvu grozite z meči!“

„Tribun!“ odgovoril je Terencij, „začeli so ti! In Livija so s kameni pobili!“

Livij je stokaje poskušal vstati. Tribunu razburilo se je srce.

„Domov!“ obrnil se je proti meščanom, „domov, malovredneži, in ne postopajte todi!“

„Malovredneži!“ oglasil se je takoj Crispinus, „malovredneži, ali čujete, prosti Rimljane!“

„Potisni mu bodalce v trebuh, Crispine!“ začul se je Casca iz množice.

„Potisni ga mu do ročaja, temu rujavemu Germanu!“ pinstavil je tretji.

In Crispinus je vzdignil ostro orožje, ali ko blisk zagrabil mu je tribun roko ter jo trdo oklenil.

„Tribun! tribun!“ zaječal je Livij, „pri vseh olimpiških bogovih, zabodi ga z mečem, zabodi ga z mečem, da mu gre skozi goltanec čez tanko hrbitišče! Ta pes mi je zdrobil drob v telesu! O Jupiter!“

Tribun je samo z roko stresnil in Crispinus je ležal na tlaku.

Že so se hoteli z nova sprijeti, kar je razpodila rimljanske meščane nemila usoda. Caesar Avgustus začul je hrup pred svojo palačo ter videl ljudstvo v prepiru z vojaštvom.

Razlivjan od srda planil je med prepirajoče.

„Caesar Avgustus!“

In vse je trepetalo, ko je stopil iz portika na ulice.

„Napadli so nas, nebeški imperator!“ izpregovoril je Terencij.

„S kamenjem!“ vpil je drugi.

„Z orožjem!“ pristavil je tretji.

„Ta je hotel umoriti tribuna Tiberija!“ dejal je Terencij ter pokazal na Crispina, na tlaku kopernečega.

„Umoriti tribuna! Napadli so mojo stražo! O večni bogovi!“

Imperatorju napele so se žile po tolstem obrazu. Pristopil je k trepetajočemu Crispinu, ki se od groze ni upal vstati. Pobral je bodalce, ki je bilo odpadlo Crispinovi roki. Potem pa se je vzklonil, pograbil s pestjo ležečemu za vrat ter mu z orožjem pretrgal lice, da je Crispinus v groznih mukah zaječal. Ali mogočni vladar ponosnega Rima še ni bil nasičen. Zabodel je konečno nesrečnežu bodalo z vso silo pod vratom v prsi ter je pustil v rani tičati! In še le potem je odšel s svojim spremstvom. Množica pa se je trepetaje razpršila, in vojaci so se smijali za njo.

Crispinus je ležal dolgo časa nem, brez zavesti. Ko se mu je povrnilo življenje, oplazil je proti palači ter se zgrudil ondu v kotu debelega ozidja in čakal skoro pri polni zavesti trenutka, ko se mu izteče vir življenja.

Hrup po mestu se je vlegel in na jasno nebo primigljale so svetle zvezde! —

II.

V visoki dvorani ležal je Neron, imperator pri polnih skledah. Krog njega kadili so mu slavo njegovi privrženci ter si polnili trebuh z izbranimi jedili.

Imperator slonel je na bogati blazini in srd poprejšnji zginil je bil čisto na lahkoživnem tem obrazu.

„Caesar Avguste, bogovi naj te ohranijo! zakričal je senator Vitelij ter vlil v svoj strašni želodec za sedanje čase silno posodo sladkega vina.

„Kako otemnuješ svoje prednike!“ vzkliknil je Galba, prokonzul. mastil se s tolsto pečenko, potem pa zadovoljno sam sebi pristavil: „Kako nebeško ukusna jed!“

„Pregnal si Jova z Olimpa, rod juliškega rodu!“ oglasil se je Lucij Telesinus. Bil je konzul tedaj.

„In vzel Apolonu neumrljivo liro!“ pristavil je Tigelinus.

Ali imperator je molčal, in le tu in tam vlil vina v sé.

„Caesar, kričal je Atticus Vestinus, Vitelius pokončuje že drugo skledo ptic!“

In Neron je dobrovoljno smeje se pogledal proti omenjenemu. Vitelij razbleknil je tolsta ustna, izpraznil polna usta in dejal potem z glasom ponižnim:

„Nebeški plod neumrjočih bogov, ves sem tvoj verni sluga! Drugi ti pokončujejo divjih Partov krvoželjne čete ter se vojskujejo z barbari, kojim zapoveduje kruti Vologes! Vsakemu svoje! Jaz pa zauživam vesel tvoje nebrojne darove in v senci tvoje milosti ne zavidam drugim bojne slave!“

„Avguste!“ dejal je prokonzul Galba, „pošli Vitelija na Parte, morda jih spravi v svoj grozni želodec!“

Vse se je smijalo in smeje se tudi Neron.

„A jaz sem vesel imperatorjeve milosti!“ odgovoril je Vitelius ter pričel zopet jesti. Potem pa je takoj vstal Tigelinus, pograbil velikansko kupo z vinom, postavil jo pred se, vzel vrtnico, trgal njeno rudeče perje ter je metal v kupo.

„Nebeški Avguste, v tvojo slavo!“ In zvrnil je kupo v svoje grlo in to s tako spretnostjo, da so se začudili vinski bratje na okrog. Oddahnil se je ter dejal:

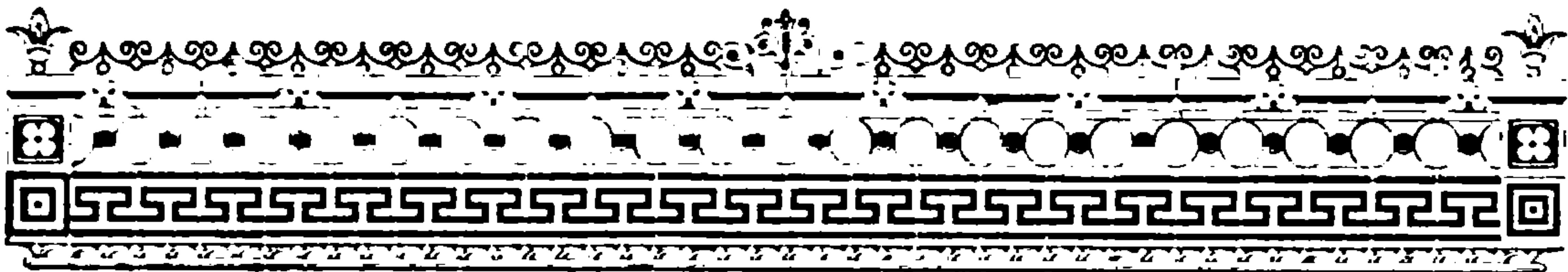
„Divni Avguste! Tvoji verni hlapci želijo, da bi ti osramotil Apolona sebi v neskončno slavo, in nam v neizmerno radost!“

Ta poziv dopadal je vladarju sveta. Vstal je vina poln, vzel liro ter pričel prebirati strune. In plesal je in divjal in metal ude po zraku, kakor srdita bahantinja. In sinovi slavnih očetov so ploskali v mehke roke ter občudovali smešnega svetu zapovednika, kot bi zrli neumrjočega boga.

Ob strani pri stebru slonel je Tiberius Pannonicus, tribun, in zamišljeno gledal po razsajajočem dvoru. In globoke iskrene želje vtisnile so se mu v mladega lica mehke črte. Misli so ga hipoma postavile med domače gore, do domačih vodá in gozdov. Hrepenel je v domačo dolino, kjer mu je stál priprosti dvor starega očeta, veljaka med sosedji. V srci storilo se mu je milo, da je zapustil to drago sainijo, in da se je dal, po rimskem blesku preslepljen, v slabem trenutku v Emoni vvrstiti med dvorno stražo. Želel si je nazaj, in solza mu je prihitela v oko ter mu omičila lice cvetoče.

(Konec prihodnjič.)

Tiberius Pannonicus.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

III.

Atem je umiral Crispinus. Kratko pred smrtjo povrnila se mu je popolna zavest in strašno mu stanje vrinilo se mu je z vso svojo grozovitostjo v trpečo dušo. Iz praznega želodca pa so se mu izvijale srdite muke, da je ječe vzdihnil:

„Bogovi so me zapustili! A najhuje je, da moram lačen poginiti!“

Tedaj se je spomnil tudi svoje hčere, ki jo je bil pahnil od sebe. Nekdaj mu je bila povedala, da je zapustila stare bogove, da ne veruje niti v Jova, niti v zmagonosno njega hčer, neskončno Minervo, temveč da se je udala novi veri, pritrošeni iz umazane Judeje.

„Čemu bi se jej srdil?“ šepetal je Crispinus, „Jova moč mi noče pomagati! In v smrtnem trenutku spé mi vsi olimpiški bogovi!“

V tistem hipu prihitela je ženska čez trg, obstala pred palačo ter se pazljivo ozirala okrog. Prišla je tudi k njemu, ki je v kotu kopernel, — in jokaje padla tik njega na tlak. Bila je hči njegova, Evlalija, ki je po znancih bila zvedela usodo svojega očeta.

„Daj mi piti!“ prosil je Crispinus, ko sta se bila zavedla od sreče zopetnega svidenja. Prinesla mu je vode od bližnjega vodometa. In pil je, kakor pije jelen v razbeljeni puščavi.

„Poglej, Evlalija, kako revno moram poginiti, jaz, rimske državljane! Pokončal me je Neron, o katerem čuješ po naših svetiščih, da je velik ljubljenc bogovom na Olimpu! Ta hudobnež! A mene sovražijo ravno isti bogovi! Malo so vredni taki bogovi! Tvoj bog, pristavil je tiho, imá boljše srce od Jova olimpiškega: pripeljal je tebe k meni, da si mi tolažba v mojih bolečinah!“

Tedaj mu je pričela pripovedovati o boljšem posmrtnem življenji, in o neskončni ljubezni jedinega Boga, ki je kri prelival na gori Golgati! In žarek milosti tega večnega bitja prešinil je starcu srce, da je hotel verovati.

„In Neron bode vržen v večni ogenj?“

„V večni ogenj!“

„Stari bogovi pa bi ga poklicali v Olimp! Evlalija, tvoj bog je tudi moj. Verujem pa, da me zavrgel ne bode, ker tolko, toliko trpim!“

Takrat pričela ga je zapuščati zavest. In Evlalija prinesla je vode življenja, ter mu jo izlila na vročo glavo.

„Kopljem se v hladni vodi, obdajajo me bistri valovi, in solnce sveti na jasnem obnebjji. In zopet sem zdrav in bojne trume našega Boga spremljajo me v nebeško zarjo! In rudečih rož je poln vrt, in kakor imperator sem, sedeč na triumfalnem vozu! In sedaj se odpirajo vrata; velikansko, večno, in na zlatih oblakih plujem skozi nje, ter med zelenjem in cvetjem zaspim — tako — sladko!“

Tako je umrl Crispinus!

IV.

Pozno v noči končal je Neron svoje gostovanje. Vstal je ter vina polnim gostom ukazal, naj gredo ž njim.

„Znano vam je, kviriti, vpil je, da so se iz Judeje oglasili preroki krive vere, ki hočejo iz Olimpa spoditi večne naše bogove, ki hočejo še celo imperatorski moj stol v prah razdrobiti!“

„Caesar Avguste, udari jih z močno svojo pestjo, da se bodo zvijali, kakor se zvija črv pod sandali!“

Tegelinus, ki je izpregovoril te besede, dolal je še, obrnivši se k tovarišem:

„Kdo naj bi vzel Caesarju Avgustu imperatorsko oblast! Če se združi vsa zemlja, ne mogla bi tega!“

Delal se je, kakor bi govoril to samo svojim prijateljem, tako da bi ga ne čul imperator. Ali govoril je glasno, da ga je moral čuti tudi Neron.

„Kaj praviš, Tegeline,“ oglasil se je senator Pansa. „kaj praviš: vsa zemlja! Če bi se sam Jov, na Ossi večni gospodar, združil z želesnim Martom, ne mogla bi tega!“

Tudi ta je govoril tako glasno, da ga je čul imperator. Tegelinus pa ga je prav strupeno pogledal, ker ni ljubil tistih, ki so ga v prilizovanji prekositi skušali.

Neronu je v istem lipu tolsti obraz prešinilo hudobno sovraštvo in zakričal je:

„Da, Tegeline, vzdignil bodem svojo pest, ter jih strl kakor črva! Denes pa vam bodem posvetil s svetilnicami, kakor jih to starodavno mesto še nikdar ni gledalo!“

Peljal jih je na vrt, ležeč za cesarsko palačo. Na nebu sijala je izmed temnih oblakov bleda luna, ter obsevala visoka drevesa, da so napravljala dolge sence, padajoče po vrtnih gredicah. Nad palačo nakupičilo se je bilo črnih oblakov v mogočno gručo, ki je imela podobo velikega zmaja.

„Glejte vam nebeškega zmaja, vpil je Neron, moja podoba!“

Stopili so na povišano, nekaki terasi jednako mesto. Pod njimi se je razprostiral plan, in v prvem hipu videla se je gola gneča vojaščine, s štrlečimi sulicami in svetlimi čeladami. Ko pa so očetje senatorji bolj pazljivo pogledali po prostoru, opazili so dve dolgi vrsti kolcev, na katerih so bile privezane nekake slamnate kepe. Sedaj pa sedaj se je taka slamnata masa premakniti skušala, in če je surov vojak s kopjem sunil v njo, pokazala se je na slami rudeča kri!

Tedaj je stopil pred imperatorja centurio ter povedal, da je še nekdo tu, ki ni med tistimi, koji so v smrt določeni. Z začudenjem čul je Caesar, da se je med potem pridružila jetnikom mlada deklica, ki hoče sedaj po vsej sili, da bi jo peljali v smrt.

„Zgôdi se jej volja!“ dejal je s hudobnim smehom. Potem pa je dostavil mrzlo: „Pripelji jo sem!“ Trepetaje stopila je Evlalija pred imperatorja in pijano njega druhal. Kri jej je zalila mehko lice. Začule so se umazane opazke, združene s hriporim smehom. Sam imperator dejal je zaničljivo: „To je pretanko in prešibko! Če hoče umreti, patres conscripti, naj umrje!“

In že je hotel ukazati, da bi jo vlekli na morišče, ko je stopil pred njega tribun Tiberius.

„Caesar Avguste! vzkliknil je, pusti jo meni! Že davno jo ljubim!“

Napravil se mu je tenak smeh okrog ustnic, potem pa je izpregovoril: „Bogovi! če ti je všeč, tribun, vzemi jo!“ In obrnivši se k družbi dostavil je imperator: „Barbar pač nikdar ne zataji slabega svojega ukusa!“

Evlalija stopala je nehoté za tribunom, ki jo je odpeljal iz gneče. Tik debelega drevesa sta obstala. Treslo se jej je telo, in ni si upala dvigniti očesa k njemu, ki je ravno kar očitno povedal, da jo ljubi. Ali že pred imperatorjem ga je bila spoznala. Živila se je

nekdaj s tem, da je prodajala cvetice po mestu. Tedaj je rumenolasi tribun lazil za njo, kupoval njeni cvetje, ter jej hvalil tudi cvetoči obrazek. Bala se je pregrešne ljubezni ter se preselila v drugi oddelek mesta, kjer je skrita ostala pred njim. Sedaj pa sta stala molče na mestu, in tudi tribun ni dobil poguma, da bi izpregovoril prvo besedo.

V tistem hipu zažarilo se je med drevesi, ondu pred imperatorjevo družbo plapoleli so ognjeni jeziki, kakor bi švigali iz zemlje. O grozovitem pogledu okamenela je surova družba, da je molčeč in strmeč ozirala se po prvih krščanskih mučenikih. Ti pa, ki so umirali v ognja plamenih, molili so k svojemu Bogu, in iz stotero ust se je oglasilo: „Pater noster, qui es in coelis!“

À ta molitev, pričetkom močna kakor grom, postajala je slabuja in slabuja, dokler se konečno ni skrčila v jeden slaboten glas, ki je vzdihoval iz plamena: „Pater noster, qui es in coelis!“

Take svetilnice prižgal je imperator Neron svojim gostom, ko so v pozni noči zapuščali njegovo palačo!

* * *

Evlalija se je solzila ter ihtela: „Moja dolžnost je bila, da sem umrla ž njimi.“

„Čemu hočeš umreti? izpregovoril je Tiberius strastno, „poglej, od tedaj spominam se te v ljubezni, ko sem kupil prvi cvet pri tebi. Že tedaj rodil se je sklep v meni, da bodem samo v tvoji družbi zapustil to mesto!“

Sramovala se je prav močno ter mu tiho odgovorila: „Moj Bog mi ne dopušča, da bi te ljubila!“

Kdo je ustvaril zemljo?“ vprašal je.

„Bog!“ odgovorila je hitro.

„No vidiš, če je torej tvoj Bog ustvaril zemljo, ustvaril je tudi mene in tebe. In zatorej pravim, da tudi tvoj Bog ljubezen dopušča!“

„In moji bogovi jo tudi dopuščajo, nadaljeval je kipeče. Pojdi z mano, Evlalija! Ti ne poznaš prekrasne Panonije, in ne mogočne Save, ki moči s svojimi valovi panonska polja in zelene travnike. Ondu, kjer udarja naša reka ob znožje nebokipečih snežnikov, katerih vrhovi nikdar ne izgubé belé odeje, odpira se med zeleno gorovje domača moja dolina. Stoletni gozdovi razširjajo se po gorskih planinah,

v senci pod košatimi vrhovi bega vitka srna in jelen hitronožni strmoglavi čez prepade. V srdu lomi tur debla mnogoletna; ob veji tišči se ris s svetlimi očesi in okorni medved valja se po resji! Nad vsemi pa gospoduje naša pušica, ki pere ostrino svojo v krvi dan za dnevom! Evlalija, v te kraje pojdi z mano! V nižavi vre ti voda, peneč se drvi po strugi, založeni s skalovjem starodavnim. V dnù pa se vlačijo težke ribe, pluskajo za plenom ter obračajo trebuhe bele okrog skalin! Sredi gozdov, pod Blehašem z zelenim vrhom leži ravnina, in v ravnini tej dvor starih mi roditeljev. Vzpomladi obdaje ga cvetje češnjevo in v polletji valovi rumene pšenice! Stara pa vzdihujeta noč in dan po meni, in bogovi znajo, živita li še, ali ne? Če pa jih pokriva zemlja, težko sta umrla! Ali če živita, vzprejela te bodeta z radostjo, z radostjo te vzprejela bode tudi stoglavna njiju družina!“

„Ali jaz ne verujem v bogove vaše!“ odgovorila je tiho.

„Mi nismo Germani, dejal je ponosno, pri nas si prosto volimo vero in bogove!“

Plamteče svoje oko obrnila je proti njemu. Dolgo ga je gledala, in ko je luna predrla oblaka, opazil je roso pod njenimi trepalnicami. Očividno borila je boj v svoji duši, ali konečno je zakopernela:

„Ne morem, ne smem! Moja dolžnost je umreti!“

V tistem hipu izvila se je iz teme visoka, črna podoba. V luninem svitu zabliščala se je gola glava, ki je nosila samo vrhu čela mogočen šop las. Po svetem obrazu razlita je bila milina ljubezen. Evlalija se je zgrudila na tla ter vzdihnila: „Odpusti, sveti učitelj!“

Takoj se je sklonil k njej, dvignil jo od zemlje ter izpregovoril z mehkim glasom: „Živi, veruj in ljubi!“

Neskončna radost je prekipela v dekletu, in ko jo je oni peljal proti Tibernu, zgrudila se je temu v naročaj, ter jokala polna sreče in veselja. Prizročitelj vse te sreče pa je izginil v noči. Bil je sveti apostel, kojega nasledniki so pozneje na razvalinah imperatorskega sedeža vladali vesoljni svet!

Drugi dan privolil je Neron, da se je smel Tiberius povrniti v svojo domovino. Ž njim je šla tudi Evlalija. Potem pa sta izginila v valovih zgodovinskih.

Pač pa se pripoveduje, da so prvi oznanovalci svete vere v Panoniji že dobili malo vrno družbo, o kateri se ni vedelo, kdaj je nastala. Morda sta Evlalija in Tiberius v zvezi ž njo? Kdo ve?

